

לפרשת תרומה – תשע"ו

הציווי להתנדב לקדושה

הרב יחזקאל פרנקל

'דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי'

שלושת מימדי הפתיחה

בפסוק שממנו נלקח שם הפרשה מבוטאים סביב ענין התרומה שלושה מימדים הקשורים יחד.

הגם שלכאורה התרומה היא ענין ברור, תרומה כספית לבנין המשכן, הרכב המילים בפסוק מספק מימדים נוספים, מורכבים, עמוקים ויסודיים לתורה בכללותה. שלוש מילים שונות מבססות שלושה עיקרים שונים ואך טבעי הוא ששלושה ענינים אלו מקיפים את דרכי הפרשנות השונות סביב ענין התרומה.

המימד האחד – התרומה

הבט זה של הרמת התרומה על ידי ישראל מבטא מהפך משמעותי שפה ניבט לראשונה לעינינו מאז נלקחנו לעם ה': המעבר ממצווה לשותף! הקב"ה לקח את ישראל ממצרים 'ביד חזקה ובזרוע נטויה' – בעל כורחנו. גם האותות והמופתים כמו 'שותלים' את גדולת הבחירה תחתיה ומכווצים את מרחביו הרוחניים של האדם. מערכות הציוויים והמצוות שבאו בסערה מתוך הענן גם הם מחלישים, מרפים, ומאיימים עוד יותר את מראה ההר הכפוי על ראשיהם מלמעלה: 'חסרון יש ביראה מצד החיצוני שלה שהיא... עושקת מן האדם את תכונת גבורתו... ובזה מונעת היראה, אפילו הא-להית, את שכלולו של העולם ואת שלימות צורתו של האדם) 'הראי"ה זצ"ל, אורות הקודש ח"ד ע' תכ"א)

בתוך תוכו יודע כל איש ישראל שכך יהיה מעתה ועד לתיקון העולם המקווה. והנה הקב"ה המצווה, המפעיל הגדול את הנפעלים הקטנים - משתף! מבקש, נראה כמו 'צריך' לתרומתם של ישראל. המהפך הרוחני והפסיכולוגי שעובר המצווה עקב התבקשות לתת משלו מעמיד אותו ב'מקום' אחר משהיה בו, מקום של הערכה עצמית, אחריות ותחושות של בגרות ושותפות: '...ולאמר לציון עמי אתה' - אל תקרי עמי, אלא עמי, אנת בשותפו עמי'. (תיקוני זהר דף קיח/א)

המימד השני – התקדשות

את המילים 'ויקחו לי תרומה' מפרשים חז"ל על פי פשטות הפשט - 'ויקחו לי – אותי!' כאן בא לידי ביטוי מימד חדש ושונה, מימד ההתקדשות בקדושה אלוקית שכמו 'נלקחת' אלינו על ידי בניית המשכן. מימד זה מובלט במדרשים: מטרת התרומה היא הקדושה העצמית של הנותן.

הא כיצד? משיבים חז"ל שהמלה 'לי' היא המחוללת הבנה זו: 'אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה שנאמר 'ויקחו לי תרומה'. משל למלך שהיתה לו בת יחידה. בא אחד מן המלכים ונטלה. ביקש לילך לארצו וליטול לאשתו, אמר לו: בתי שנתתי לך יחידית היא. לפרוש ממנה איני יכול. לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי: שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי, שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי.

כך אמר הקב"ה לישראל: נתתי לכם את התורה. לפרוש הימנה איני יכול. לומר לכם אל תטלוה איני יכול. אלא בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר: 'ועשו לי מקדש'. 'שמו"ר פל"ג פסקה א.')

וכך, מימד השותפות, המימד הראשון, נבלע באופקיו הרחבים של מימד הקדושה השני שלפיו על ידי התרומה מבקש הקב"ה שישראל יקחו כביכול אותו יתברך אליהם. כך מובאת לידי השלמה קומה נוספת: נתינתם של ישראל היא 'נתינה לוקחת', היא אמנם נותנת למשכן אך באופן מיוחד לוקחת: 'כשהמקבל אדם חשוב אז נחשב הנותן כמקבל' כדברי בעל הכתב והקבלה כאן, על פי חז"ל במסכת קידושין. ענין זה הינו בבחינת בנין אב שבכוחו ללמד על כלל התורה והעולה למקיימיה שומרי מצוותיה.

והמימד השלישי – נדבה מצוה

אלא שהנדבה וההתקדשות עשויים לרקום דימוי של 'קונים בלבד' לעבודת התורה. אם אנו הנודבים ברוב טובנו, וכיון שאנו המתקדשים, לרוב צדקתנו, הרי ממילא הבולטות האנושית עלולה לבצבץ ולהתרחב, והאדם כמו ינכס לעצמו את עניניה של תורה. לכך באה המילה השלישית – 'תקחו' את התרומה. אכן, יש מימד של נדבה, אך ככל עניניה של תורה הם אינם יזומים אלא מוכתבים, ועל ידי כך, על ידי כך בלבד, מתקדשים – 'אשר קדשנו: במצוותיו! לא אחרת. כך מבטא הנצי"ב דרך זו: 'עיקר פירוש 'ויקחו לי' – בעל כרחם. ישבו שמאין וגבאין ליקח מכל אחד כפי הראוי... וגם מי שינדב ויפריש כופין להביא'. וכשהחוש האידיאליסטי מוחה, אמאי כפייה בעת רצון ונדבה, משיבה התורה: על סמך רצון אדם לבדו נטולה האלוקות שבמעשה, וניטלת מידת הנצח ממנו. הצו האלוקי בונה את הקדושה ומחדיר להיסטוריה את רכיבי התורה לְנֶצַח – וּלְנֶצַח. וכשקומת הנצח והאלוקות מתקבלת על לב האדם הנודב מתקיים בנו גם הפסוק 'ושכנתי בתוכם'.

לעילוי נשמת: (פרופ') ר' יעקב יהושע ורחל פרנקל